

İŞÇİ SAĞLIĞI

Dr. ERDOĞAN LOSTAR

Bu yazımda Pnömonyoz mevzuunu bir sonraki nüshaya bırakarak, Dünya Sağlık Teşkilâtının Avrupa, Cenubî Amerika, Afrika ve Asya devletlerinden işçi sağlığında çalışan personeli bir araya toplaması ve bir gezici seminer tertiplenmesinden bahsedeceğim.

Bu seminere iştirak eden devletlerin doktor ve mühendis mümessilleri Zagreb'te Halk Sağlığı mektebinde toplandı» Seminerin gayesi gerek iştirak eden devletlerin mümessillerinin müşterek dâvalarını münakaşa etmek ve gerekse ziyaret edilen memleketlerdeki işçi sağlığı meselelerini incelemektir. Seminere 21 devlet ve 26 mümessil iştirak etti. Dünya Sağlık Teşkilâtının gayet sistemli ve muntazam idare ettiği Seminer, Yugoslavya, Rusya, Finlandiya ve İsveç'i ziyaret etti» Bu yazımda sırayla bu devletlerin işçi sağlığı mevzuunda neler yaptığını ve hangi meselelerle karşılaştığını gayet kısa bir şekilde izah edeceğim.

Yugoslavya:

Umumiyetle demir perde gerisi memleketlerinde istihsal baş plânda olmadığına göre işçi sağlığına Fabrikalarda çok ehemmiyet verilmektedir. Teşkilâtın esas hatları ingiltere'den alınmış ve memleket ihtiyaçlarına göre değiştirilmiştir.

Esas teşkilât desantralize olarak çalışmaktadır. Yani her bölge kendi problemlerine göre hareket etmektedir.

a) tndüstrilizasyonun umumi tesirleri bakımından, inkişaf eden memleketlerin, Yugoslavya'dan alacaktan dersler:

Son 40 sene zarfında Yugoslavyanın nüfusu 6,5 milyon artış göstermiş ve ikinci Dünya Haribinden sonra da halk rençberlikten işçiliğe doğru akın etmiştir. 1939 - 1960 arasında indistriel istihsal 100 den 451'e yükselmiştir. Bu istihsallerin arasmada elektrik başta olmak üzere kömür, metal ve kimyevî istihsal büyük artışlar göstermektedir .

Memleketin hayatı bunun neticesi olarak değişmiş, ufak madenler ve endüstri ortadan kaybolarak yerini binlerce işçi çalıştıran endüstriye bırakmıştır.

Bu bakımdan işçi sağlığının organizasyonu değişmiş ve büyük iş yerlerinde işçiyi koruma ve tedavi kolaylaşmıştır.

Umumî iş yerindeki bakımın düzelmesi yanında yeni problemler ortaya çıkmıştır; Ev problemi, çalışan kadın işçinin artması kaliteli ve mektep mezunu işçinin aranması, çok çocuklu ailelerin azalması, eşinden ayrılmanın artması, alkolizm, kızlığını evlenmeden evvel kaybetmenin artması, fahişelik, kumar, bol proteinli maddelerin (et, balık, süt, yumurta gibi) yenilmesinde azalma, başlıca problemler arasındadır. Bunların yanında iç turizm, okumaya karşı ihtiyaç nisbeti ve iş kazasının artması müşahade edilmektedir.

Görülüyor ki endüstrilizasyon fizikal, metal ve sosyal sağlığı değiştirmekte ve bu değişiklik yalnız işçiyi değil bütün cemiyeti etkileri altına almaktadır.

a) Sosyal sigortalar:

Ziraat işçileri ve işsizlik sigortası dahil olmak üzere bütün sigorta şubelerini içine almıştır. Sigortasız grup % 2 nisbetindedir ki bunlar da hiçbir iş yapmayan ve bir yerde oturmeyen aylaklar ve mallan dış memleketlerde olup da geçimlerini bu mallandan gelen paralarla geçinenlerdir .

Kritize edilen bir nokta iş kazalarıyla, hastalık, iş görememezlik ödeneklerinin arasında fark olmamasıdır. Bu sebepten iş kazalarının tesbiti çok zor olmaktadır.

c) işçi sağlığının organizasyonu :

Bu problem tamamiyle hususi bir mahiyet arzettiği için gezdiğimiz yerlerdeki neticeleri bildireyim; mukayese imkânı vermek üzere gayet eski bir civa madeni ve çok yeni bir linyit madeni gördük.

Civa madeni (Idria) büyüklük bakımından dünyada ikinci gelen madenlerdendir. Civa hem serbest halde hem de sinebar halinde bulunmakta idi. Madenin istihsalinde sulu çalışma görülüyordu. Gerek sinebardan ve gerekse topraklı serbest civadan, civanın elde edilişi gayet eski metotlara dayanmakta idi. Bu yüzden de taze vaka olmak üzere bir hayli ciza zehirlenmesi çıkmaktadır. İşçi sağlığı üzerinde iyi çalışıldığı halde, bu maden ekonimik bakımdan sıkıntıda olduğu için tedbirler alınamamıştır.

Velenje linyit madeni ise görülecek bir yer idi. Bugünkü modern anlayışa göre yapılmış çok güzel lojmanlar, yüzme havuzları, işçi üniversitesi, opera salonu, otel, tam manasiyle mükemmeldi. Kuvvetli bir komünist olduğu anlaşılan Müdürün izahatına bakılırsa her kömür işçisi buna lâyıktı. Aralarındaki mesafe az olmasına rağmen iki madenin zıt görünüşünü izah edebilmek mümkün olmadı, ikinci madene bu kadar para sarfedilmesinde bir propaganda mevzuu bulunduğu aşikârdı.

Rusya:

Bir işçi hükümeti ve devleti olan Rusya'da işçi sağlığına çok büyük bir yer verilmiştir. Hemen söylemek lâzım gelirse ağır sanayie ehemmiyet veren Rusya'da işçi sağlığı bakımından araştırma lâboratuvarlarındaki âletler Garp'taki kadar ileri ve mükemmel değildir. Rusya'nın bugün için işçi sağlığında bir doğmaya kapıldığı farkedilmektedir. Meselâ Mac dediğimiz tozların ve toksik maddelerin havada muayyen konsantrasyonda bulunmalarının elzem olduğunu gösteren rakamları Pavlov'un şartlı refleksiyile bulmaya çalışmaktadır. Amerikayla farklar gösteren bu rakamların sanayide tatbikatına imkân yoktur. Çünkü bu kadar ufak kıymetlerin havadaki kontrolü teknik zorluklar yaratmakla beraber, bu seviyede tutulması normal istihsal esnasında imkânsızdır.

Araştırma lâboratuvarında da bir duplikasyona rastlanmaktadır. Aynı problemi tetkik eden 3-4 lâboratuvara rastlamak mümkündür, iş yerlerinin tetkikinde ise her fabrikada bir hastahane bulunduğu farkedilmektedir. Bütün bu tedbirlere göre de meselâ gürültü büyük bir problem olarak kar-

şırındadır. Bu da eski makinelerin kullanılmasıdır.

Bununla beraber bilhassa ziraat sahasındaki işçi sağlığı bakımından yapılan yenilikler hayret edilecek kadar muazzamdır. Ziraat ordusu diye vasıflandırdıkları ziraat işçisinin sağlığını korumak bakımından traktör ve döver biçerden, ziraatte kullanılan toksik maddelere kadar aldıkları tedbirler Garp memleketlerinden ileridir.

Rusya'da işçi sağlığı organizasyonu umumî plân gereğince yapılmaktadır. Yâni santalizedir. Çalışma Vekâleti yoktur. İşçi problemlerini hükümet nezdinde federasyon başkanı müdafa eder. Kazaların önlenmesi, fabrika şartlarının düzeltilmesi sendikalar tarafından kurulan lâboratuvarlarda tetkik edilip, iş yerlerinde tatbik edilmektedir. Yâni işçi kendi problemlerini bizzat kendisi halletmektedir.

Ruslar koruyucu hekimlik yapacak tıp personelinin mektebe girerken ayrılarak, gayet sıkı bir tedrisat ile koruyucu hekimi yetiştirmektedirler. Bu personel fakülteyi bitirince toz yayımından, vantilasyon hesaplarına kadar her şeyi mükemmel öğrenmektedir.

Çölde ve su bulunmayan yerlerde martoperforatör ile husulle gelen tozları havaya karıştırmadan yok ettiklerini ileri sürdüler. Fakat tekniği hakkında bir malûmat vermediler.

Madenlerde ve diğer iş yerlerinde aldıkları tedbirlerle meslek hastalıklarının kalmadığını ve ders için dahi olsa vaka gösteremeyeceklerini ileri sürdüler. Başlangıç halinde olduğunu ileri sürdükleri T>nömokonyoz çok şüpheli bir vakaydı. O yüzden de çok münaşşaya sebep oldu.

Finlandiya:

Bu memlekette işçi sağlığı demir perde gerisine nazaran bambaşka bir sebepten inkişaf etmiştir. Bütün Garp memleketlerinde olduğu gibi istatistiklerle gösterilmiş ki işçi sağlığı inkişaf ettikçe istihsal artmaktadır. Bu sebeptendir ki mecburiyet ifade eden kanunlar olmamasına rağmen işçi sağlığı çok ilerlemiştir. Devlet sigorta teşkilâtı olmadığı için hususî sigorta şirketleri işçiyi volonter olarak sigorta etmektedir. Bu sigorta şirketleri fazla para ödemek korkusuyla işçiyi hastalanmadan evvel korumaya büyük ehemmiyet veriyorlar.

Rokfeller Enstitüsünün vermiş olduğu bir fonla hususî bir işçi sağlığı enstitüsü kurulmuştur. Bu enstitü bütün araştırmaları yapar ve neticeleri sigorta şirketine bildirir. Aynı zamanda devlet de müfettişleri vasıtasıyla gördüğü aksaklıkları tetkik ettirmek maksadiyle bu enstitüye müracaat eder. Böylece enstitü masrafının % 80 ini hususî teşekkülden, % 20 sini de devletle olan anlaşmalarından alır.'

Skandinav memleketlerinde işçi sağlığı çok inkişaf etmiş ve bu branşın en ileri safhaları olan Ergonomi ve rehabilitasyon üzerinde durulmaktadır. Ergonomi malûm olduğu veçhile âlet ve cihazların insanın fizyolojik durumuna uygun olarak inkişaf ettirilmesi. Meselâ bir daktilonun yazması esnasında ilerde sırt ağrılarına sebep olmaması için oturuş pozisyonu, daktilo makinesinin yüksekliği ve şekli üzerinde durulmaktadır. Bu maksatla büroda çalışanlara her 2 saatte bir muayyen jimnastikler yaptırılmaktadır. Orman memleketi olan Finlandiya'da ağaç kesiminde testerenin tutuluş şekli ve kesen şahsın hareketini tekâmül ettirerek daha çok istihşâl ve az enerji sarfı yoluna gidilmiştir.

İsveç:

Bu memleketteki işçi sağlığı dâvaları çok değişiktir. İş yerleri daimî olarak kalifiye işçi istemektedir. Bu yüzden işe giren işçinin işe uygun olup olmadığı giriş testleriyle inceden inceye tetkik edilmektedir, işsizlik olmadığı için işçi bu tetkiklerden müsteki değildir. Diğer problemleri şöyle hülâsa edebiliriz:

a) işçi nisbeti gittikçe azalmaktadır. Buna sebep otomatizasyona gidilmesidir. Bunun yanında idareci sınıfında büyük bir artış vardır. Ehliyetli işçinin artması sebebiyle rehabilitasyon ve ergonomiye çok ehemmiyet verilmektedir.

b) Sigorta sistemi bütün halka teşmil edilmiştir, (ev kadını dahil). Bu sebepten fabrika doktoru sabahleyin fabrikadaki işçi sağlığı problemleriyle öğleden sonra da işçilerin tedavisiyle uğraşır. Bu suretle sabah mesaisinin parasını fabrika idaresinden, öğleden sonraki ücretini de sigortadan alır.

c) işveren ve işçi Konfederasyonu beraber çalışmaktadır. Bu suretle bir çok problemler kolaylıkla hallolmaktadır. İş kazaları için kurslar müştereken tanzim ederler ve işçi sağlığı tedbirlerini müştereken alırlar, iş kazaları için mektupla verilen kurslar çok tutunmuştur.

d) iş yerindeki sağlık ve emniyet tedbirlerinin minimum standardı, hükümetin kontrolü altında, mevcut kanunlarla temin edilmektedir. Gençlerin senelik muayeneleri, tehlikeli iş yerlerinde çalışanların muayenesi büyük fabrikalardaki fabrika doktorları, küçüklerinde ise bölge hükümet tabibleri tarafından yapılmaktadır.

Gezdiğimiz büyük çelik fabrikalarından bir tanesinde burada en geniş problem nedir sualine, işçilerin kilo almasıdır., cevabı verildi. Buna sebep otomatizasyondan dolayı eskiden adalesini çalıştıran işçi artık tembelliğe sürüklenmiştir.

Bütün bu gezdiğimiz yerlerde pnömokonyoz üzerinde ayrıca durdum. Cenubî Amerikalı mesletaşlanmın derdi de pnömokonyoz idi. Onların bilhassa üzerinde durdukları, su bulunmayan çöllerde, sulu çalışma yapılmadığına göre toz meselesinin hallidir.

Rusya başta olmak üzere bütün memleketle muhtelif Silika konsantrasyonlarını havayı farelere teneffüs ettirerek neticeleri incelemektedirler. Toz sayımı tekniğinde bahsedeceğim gibi demir perde gerisi memleketleri toz sayımında Filtrasyon tekniğini standart hale getirmişlerdir.